

საქართველო-გერმანიის ურთიერთობის ხასიათისათვის 1918 წელს

„ქართველებო, ამდენ ხანს თქვენ მხოლოდ ერთი გერმანელი გყავდათ მეგობარი ჩემი სახით, ახლა კი მთელი გერმანია თქვენი მეგობარია. გაუმარჯოს თავისუფალ საქართველოს“ - ასე მიმართავდა ცნობილი გერმანელი ლიტერატორი არტურ ლაისტი საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას 1918 წლის 26 ივნისს გერმანიის სამხედრო-დიპლომატიური მისიისა და ცენტრალურ სახელმწიფოთა წარმომადგენლების პატივსაცემად გამართულ საზეიმო ბანკეტზე.¹

ლაისტს, ცხადია, მხედველობაში ჰქონდა ის გარემოება, რომ საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა აღდგენილ იქნა კაიზერული გერმანიის დიდი თანადგომით.

გერმანიისა და საქართველოს ურთიერთობას ორმხრივი ინტერესი განაპირობებდა. ქართველი ერის მოწინავე, განათლებული წარმომადგენლები კარგად იცნობდნენ თვითმყოფად გერმანულ კულტურას, ამ ქვეყნის მდიდარ და შინაარსიან ლიტერატურას, სხვა მიღწევებს და დიდად აფასებდნენ გერმანელი ხალხის საუკეთესო თვისებებს. I მსოფლიო ომის დასაწყისიდან, როდესაც მთელი რუსეთი ანტიგერმანულმა ისტერიამ მოიცვა, ქართულ ჟურნალ-გაზეთებში, ჩვენში მოქმედ იდეურ დაჯგუფებებსა თუ ინტელიგენტურ საზოგადოებებში გერმანოფილური მისწრაფება შეიმჩნეოდა, ამ სახელმწიფოზე იყო ორიენტირებული საქართველოს თითქმის მთელი პოლიტიკური ელიტა.

შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ამგვარი განწყობილება რუსეთის კოლონიური რეჟიმის სიძულვილმა, მისგან განთავისუფლებისაკენ ლტოლვამ და ამ საქმეში გერმანიის სავარაუდო დახმარების იმედმა წარმოშვა, რაც ოდნავაც არ ეწინააღმდეგება სინამდვილეს, მაგრამ საკითხის ნათელსაყოფად საკმარისი არ არის. ამას უნდა დაემატოს ქართულ-გერმანულ ურთიერთობათა საგულისხმო ტრადიცია, რომლის სათავე შორეულ წარსულშია საძიებელი.

XX საუკუნის დამდეგის ქართველ ახალგაზრდობაში გერმანიის კულ-

1 გაზ. „სახალხო საქმე“, 1918 წ., 28 ივნისი.

ტურის პრესტიჟი მეტად ძლიერი იყო და არაფრით ჩამოუვარდებოდა ნიკო ნიკოლაძისა და სერგი მესხის თაობაში არსებულ საფრანგეთის ავტორიტეტს. „გერმანია აი, სად უნდა იზრდებოდეს ჩვენი ქართველი მომავალი მოღვაწე. აქ არის სულის სიღრმე, აქ არის აზრი, აქ არის ფილოსოფია, მეცნიერება და უმაღლესი პოეზია. ...აქ არის შეერთებული შილერის ჰუმანიზმი და ნიცშეს სისასტიკე. ჩვენმა ქართველმაც ეს ორი ცხოვრების პრინციპი ღრმად უნდა შეიგნოს და შეითვისოს“ - წერდა 1912 წელს სანდრო შანშიაშვილი.¹

დაახლოებით ამავე პერიოდში, კენისბერგში მყოფი კონსტანტინე გამსახურდია გერმანელთა ხასიათში შემჩნეულ პატივსაცემ თვისებებს - „მოვალეობის მტკიცედ ასრულება, ეროვნული თავმოყვარეობა, საკუთარი ძალ-ღონის იმედი“ - ქართველ ერს მისაბაძად უსახავდა.² ქართველთათვის არც გერმანული ჰეროიზმი და მესიანისტური პათოსი ყოფილა უცხო, რის შესახებაც ხშირად მიუთითებდნენ ჩვენი პუბლიცისტები.

გერმანიისადმი ქართველთა სიმპათია I მსოფლიო ომის დასაწყისიდანვე ამ სახელმწიფოს მაღალ სამხედრო და პოლიტიკურ წრებთან დაახლოებაში გადაიზარდა. ევროპაში აღმოცენებული საქართველოს დამოუკიდებლობის ეროვნული კომიტეტის წევრები დაუკავშირდნენ გერმანიის ხელისუფლების ოფიციალურ წარმომადგენლებს და თავიანთი პოლიტიკური მისწრაფება გააცნეს.

გერმანიის მოწინააღმდეგე სამხედრო ბანაკის დასუსტების მიზნით, რუსეთისაგან მისი განაპირა მხარეების ჩამოშორება, პოლონეთში, უკრაინასა და კავკასიაში ბუფერული სახელმწიფოების შექმნა ვილჰელმ მეორის გეგმებშიც შედიოდა. ამან ქართულ კომიტეტს საქმე გაუადვილა. მალე გერმანიის მთავრობასა და ქართულ ეროვნულ კომიტეტს შორის დადებულ იქნა ხელშეკრულება, რომლის თანახმად, გერმანია საქართველოს დამოუკიდებლობის მიღწევაში დახმარებას აღუთქვამდა.

ეს იყო პირველი შემთხვევა, როდესაც საქართველოს მისწრაფება

1 გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის სახელმწიფო მუზეუმი, ს. შანშიაშვილის ფონდი, საქ. #5558-ხ.

2 ავალიანი ლ., კონსტანტინე გამსახურდია კენისბერგში, „ქართული მწერლობა“, 1990, #1, გვ. 146.

- მოკავშირე ეპოვა ევროპაში, გასცდა დიდ სახელმწიფოთა მხრიდან მორალური თანაგრძნობის ჩარჩოებს და საქმიანი ურთიერთობებით გაგრძელდა. გერმანიამ დააფინანსა საქართველოს განთავისუფლების კომიტეტის მთელი საქმიანობა, უზრუნველყო ოსმალეთის ტერიტორიაზე ქართული ლეგიონის ჩამოყალიბება, წყალქვეშა ნავეებით საქართველოში იარაღის შემოტანა და სხვ. სამი-ოთხი წლის განმავლობაში ამგვარმა თანამშრომლობამ ნიადაგი შეუშადა გერმანიის მიერ საქართველოს სუვერენიტეტის ცნობას. მართლაც, როგორც კი გამოცხადდა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა, მისი დაცვა გერმანიამ იკისრა.

გერმანიის მხარდაჭერით საქართველოს სახელმწიფოებრივი სუვერენიტეტის აღდგენა თავის დროზე ვ. ლენინმა შეაფასა, როგორც „საქართველოს ოკუპაცია და სრული დაპყრობა გერმანელი იმპერიალისტების მიერ.“ აქედან მოყოლებული, ეს აზრი უცვლელად დომინირებდა მთელ საბჭოურ ისტორიოგრაფიაში. გერმანელთა ჯარებს უწოდებდნენ ოკუპანტებს, იმპერიალისტებს, კოლონიზატორებსა და სხვ. განსაკუთრებით ბევრი დაინერა ამ თემაზე მეორე მსოფლიო ომის წლებში. მაშინდელ წიგნებში, სააგიტაციო ბროშურებსა თუ სხვადასხვა პუბლიკაციებში საქართველოს დამოუკიდებლობის განსამტკიცებლად ჩვენს ქვეყანაში მოწვეული გერმანული შენაერთები გაიგივებულნი იყვნენ ნაცისტ დაპყრობლებთან, რომლებიც აქ ეკზეკუციის, დამსჯელი რაზმების როლს ასრულებდნენ და თითქოს საქართველოს მთავრობა მათი სრული მონა-მორჩილი იყო.

ბოლო დროს გამოქვეყნებულ ნაშრომებში (მ. დღვილავა, დ. პაიჭაძე, ლ. ბაქრაძე, გ. ასტამაძე და სხვ.) ასეთ შეფასებებს აღარ ვხვდებით, მაგრამ ქართულ-გერმანული ურთიერთობის ხასიათი 1918 წლისათვის მაინც საჭიროებს დამატებით კვლევას.

ჰქონდათ თუ არა საბჭოთა ეპოქის მკვლევრებს რაიმე კონკრეტული საფუძველი საქართველო-გერმანიის ურთიერთობის ხასიათის წარმოსაჩენად გარდა ლენინის ხსენებული პოლიტიკური შეფასებისა?

ძირითადი არგუმენტი, რასაც ისინი ემყარებოდნენ, იყო ზურაბ ავალიშვილის ჩანაწერი მისივე წიგნიდან „საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში“. მაინც რა წერია ამ ნაშრომში ჩვენთვის საინტერესო საკითხის შესახებ?

ზურაბ ავალიშვილი წევრი იყო იმ ქართული სამთავრობო დელეგაციისა, რომელიც დამოუკიდებლობის გამოცხადებისთანავე გერმანიაში გაიგზავნა საქართველოს სახელმწიფოებრივი სუვერენიტეტის აღიარებისა და დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფისათვის ამ ქვეყნის ოფიციალური მხარდაჭერის მოსაპოვებლად. ქართველი დიპლომატი გვაცნობს თავისი საუბრების შინაარსს გერმანიის საგარეო საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლებთან, რომელთაგან ზოგი ჩვენს ქვეყანაში მონარქიის აღდგენას, ზოგიც პროტექტორატის დაწესებას იმედოვნებდა და სხვ. მაგალითად, დოქტორი სიმონსი ფიქრობდა: „გეოგრაფიული დაშორება რომ ხელს არ უშლიდეს, საქართველოსთვის ყველაზე უფრო მართებული იქნებოდა შესულიყო გერმანიის ფედერაციაში“. იგივე სიმონსი ზ. ავალიშვილის შეკითხვაზე, „როგორ წარმოგიდგენიათ მომავალი გერმანიის წარმომადგენლის მდგომარეობა საქართველოში“ - პასუხობდა: „ფორმალურად იგი ჩვეულებრივი დიპლომატიური წარმომადგენელი იქნება; არსებითად, შეიძლება, უახლოვდებოდეს ინგლისის რეზიდენტს ინდოეთის დამოუკიდებელ სახელმწიფოსთან.“¹ ეს არის და ეს. კონკრეტულ განსახილველ საკითხთან მიმართებით დასახელებულ წიგნში სხვა მეტი არაფერია ნათქვამი, თუ არ ჩავთვლით, რომ გერმანელ მაღალჩინოსან სამხედროთა აზრით (ფონ ლოსოვი და სხვ.), საქართველოსთან კავშირი უნდა იყოს მჭიდრო და საქართველო უნდა დარჩეს სრულიად დამოუკიდებელი.²

განვიხილოთ მოკლედ ყველა გამოთქმული თვალსაზრისი.

საქართველოში მონარქიის აღდგენისა და იმპერატორ ვილჰელმ II-ის ერთ-ერთი ვაჟიშვილის გამეფების იდეა გერმანიის სახელისუფლებო წრეებს I მსოფლიო ომის დასაწყისში, ქართული ეროვნული კომიტეტის სახელით, გიორგი მაჩაბელმა შესთავაზა. მაგრამ ცნობილია, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდგომ ეს საკითხი არც თბილისში და არც ბერლინში სერიოზულად აღარ დასმულა.³

ახლა დავუშვათ, რომ ჩვენში მართლაც გამოეგზავნათ რეზიდენტი

1 ავალიშვილი ზ., საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში, თბ., 1925, გვ. 112-113.

2 ავალიშვილი ზ., საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში, თბ., 1925, გვ. 109.

3 ჯანელიძე ო., დახვრეტილი თავისუფლება, თბ., 2000, გვ. 26-33.

ან საქართველო აღმოჩენილიყო გერმანიის ქვეშევრდომობაში, ვთქვათ, პროტექტორატის (Schutzstaate) საფუძველზე. სადავო არავისთვის იქნება, თუ აღვნიშნავთ, რომ ეს გაცილებით აჯობებდა რუსეთის „ხალხთა საპყრობილეში“ ყოველგვარ პოლიტიკურ უფლებებს მოკლებულ არსებობას. საქართველო ამ პირობებშიც კი არ იქცეოდა გერმანიის კოლონიურ სამფლობელოდ და მას თუნდაც საშინაო მართვა-გამგებლობის მხრივ, თავისუფალი, ავტონომიური მმართველობა შეუნარჩუნდებოდა. ამასთან, ისიც საგულისხმოა, რომ კაიზერული გერმანია გაცილებით მაღალი კულტურისა და შესაძლებლობების ევროპული წესრიგის ქვეყანა იყო, ვიდრე მეფის რუსეთი და იგი ნაკლებად მიმართავდა დაპყრობილ ხალხთა ასიმილაციას, მაშინ როდესაც შემოერთებულ განაპირა მხარეთა მკვიდრი ერების რუსიფიკაცია ცარიზმისათვის სასიცოცხლოდ აუცილებელი მოთხოვნა იყო.

მაგრამ, როგორადაც არ უნდა წარმოვიდგინოთ ხსენებული პერიოდის საქართველოს მდგომარეობა გერმანიის მფარველობაში, - ამ ქვეყნის რომელიმე პრინციტ თუ რეზიდენტიტ თბილისში, ეს მაინც საკითხის სუბიექტური გააზრება იქნება და არა სინამდვილის ფაქტობრივი ასახვა. როგორც ითქვა, ასე კაიზერის საგარეო პოლიტიკური უწყების ჩვეულებრივი, რიგითი მოხელენი მსჯელობდნენ. დელეგაციების მეთაურთა დონეზე საქართველო-გერმანიის ურთიერთდამოკიდებულების იურიდიულ ნორმებზე საუბარი არც კი გამართულა, რადგან, მიღწეული შეთანხმებით, გერმანია ცნობდა და აღიარებდა საქართველოს სრულ სახელმწიფოებრივ დამოუკიდებლობას. მომზადდა კიდევ გერმანიისა და საქართველოს შორის „სამეგობრო, ეკონომიკური და სამართლებრივი ხელშეკრულება“,¹ თუმცა იგი ხელმოწერილი არ ყოფილა.

აღსანიშნავია, რომ თვით რაიხსტაგშიც კი, რომლის დეპუტატთა მთელი შემადგენლობიდან, ერთ-ერთი გერმანელი ექსპერტის სიტყვით, ოცდაათიოდე კაცმა თუ იცოდა, სად მდებარეობს საქართველო, დიდი ინტერესი გამოიჩინეს და თანაგრძნობით შეხვდნენ გერმანიასა და საქართველოს შორის მეგობრული ურთიერთობის დამყარებას.²

1 პაიჭაძე დ., გერმანია-საქართველოს არშემდგარი დოკუმენტი, „ცისკარი“, 2000, #6, გვ. 132.

2 ავალიშვილი ზ., საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში, თბ., 1925, გვ.116; 122.

აქ შეიძლება განგვეხილა 1918 წლის 28 მაისს ფოთში გაფორმებული გერმანია-საქართველოს ხელშეკრულების ცალკეული მუხლები, გაგვეანალიზებინა ისინი და სხვ., მაგრამ ეს ხელშეკრულებაც ორ ქვეყანას შორის ომის მდგომარეობიდან გამომდინარე სამხედრო, ფინანსურ და სავაჭრო პრობლემებს აწესრიგებდა და არ ითვალისწინებდა ურთიერთობის სამართლებრივ პრინციპებს.

1918 წლის ივნისში, დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის თანხმობით, საქართველოში შემოვიდა ორი ბავარიული ათასეული 1800 მეტრძოლის შემადგენლობით.¹ შენაერთებს თან ახლდა გერმანიის სამხედრო-დიპლომატიური მისია გენერალ ფრიდრიხ ზიგმუნდ კრეს ფონ კრესენშტაინის მეთაურობით, რომელმაც ბინა თბილისში, რუსთაველის პროსპექტზე მდებარე მუხრანბატონის ყოფილ სასახლეში დაიდო.

„ჩვენ მოვედით თქვენს ქვეყანაში როგორც მეგობრები და დავიცავთ თქვენს ტერიტორიას, შევექმნით ისეთ პირობებს, რომელიც ძლიერ ჰყოფს ქართველ ერს“ - აცხადებდა ფონ კრესი და დასძენდა: „კავკასიის უძველეს მიწაზე ჩვენ მოგვიყვანა არამარტო სამხედრო მიზნებმა, არამედ უდიდესმა სურვილმა, დავეხმაროთ ქართველ ხალხს, აღიდგინოს თავისი ძველი სახელმწიფოებრიობა და დამოუკიდებლობა. ჩვენ აქ ვიმყოფებით არა როგორც გამარჯვებულები, არამედ როგორც მეგობრები და ეს არის საფუძველი ჩვენი შემდგომი თანამშრომლობისა.“²

თბილისში ჩამოსვლისთანავე გერმანელი ოფიცრები ესტუმრნენ ქართულ სიძველეთსაცავებს, მათ შორის საისტორიო-საეთნოგრაფიო და წერა-კითხვის საზოგადოების მუზეუმებს. ყურადღებით გაეცნენ ორნამენტულ კულტურას, ქართულ აღჭურვილობასა თუ ხელნაწერებს და აღფრთოვანებულნი დარჩნენ ნანახით. განსაკუთრებული ინტერესი გამოიჩინეს მოსე თოიძის, ვალერიან გაბაშვილის ტილოებისადმი და სხვ.³ გერმანალეთა ამ ქცევიდან მკაფიოდ გამოჩნდა, რომ ქვეყანაში შემოვიდა ცივილზეული ერის წარმომადგენლობა, რომელიც დადებითად

1 მოგვიანებით გერმანული კონტიგენტი, რომელიც თითქმის მთლიანად ბავარიული ჯარებისგან შედგებოდა, დაახლოებით 19 ათას მეტრძოლამდე გაიზარდა. იხ. ასტამაძე გ., ქართულ-გერმანული ურთიერთობები 1918-1921 წლებში <http://german-georgian.archive.ge/ka/blog/5>

2 Пипия Г., Германский империализм в Закавказье в 1910-1918 гг., М., 1978, ст. 106.

3 გაზ. „სახალხო საქმე“, 1918 წ., 30 ივნისი.

იყო განწყობილი დიდი და თვითმყოფადი წარსულის მქონე ქართველი ხალხისადმი, აფასებდა მის ეროვნულ საუნჯეს და მზად იყო ხელი შეეწყო ქართველთა სულიერი კულტურის თუ განათლების შემდგომი ამაღლებისათვის.

საილუსტრაციოდ რამდენიმე მაგალითიც გამოდგება:

1. საქართველოში მოქმედი გერმანელთა ეროვნული საბჭოსა და ქართველი ინტელიგენციის, განსაკუთრებით გერმანიაში განათლებამიღებული ჩვენი თანამემამულეების ძალისხმევით, 1918 წლის ივლისში თბილისში ჩამოყალიბდა გერმანულ-ქართული კულტურული საზოგადოება. იგი ორი ერის დამეგობრებას, მათ კულტურათა ურთიერთდაახლოებასა და დიალოგს ისახავდა მიზნად. საზოგადოების შექმნას მხარი დაუჭირა როგორც დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლებამ, ისე საქართველოში გერმანიის ოფიციალურმა წარმომადგენლობამ;¹

2. გერმანიის მთავრობამ 1918 წლის აგვისტოში ქართველი მოსწავლეებისათვის 10 სტიპენდია დააარსა. თითო მათგანი 15 ათას მარკას შეადგენდა,² ბავარიის ეტტალის მონასტერმა კი რამდენიმე ქართველი ბავშვი საკუთარი ხარჯით გიმნაზიაში მიაბარა;³

3. ბერლინურმა გამომცემლობამ „დერ ნოიე ორიენტ“ დააფუძნა ქართული სალიტერატურო და სამეცნიერო ჟურნალი „ევროპის მოამბე“, რომლის რედაქტორებად გერმანელ ქართველოლოგ რიჰარდ მეკელაინთან ერთად კონსტანტინე გამსახურდია და გიორგი კერესელიძე მიიწვია.⁴

გერმანელმა სამხედროებმა მალე დაიმსახურეს ქართველთა კეთილგანწყობა. როდესაც ბორჩალოს მაზრაში თურქი ასკერები შემოიჭრნენ, ქართული ნაწილების მხარდამხარ მათ წინააღმდეგ გერმანელი ჯარისკაცებიც აღიმართნენ და მტერი საქართველოს საზღვრებიდან უკუაგდეს. ამ შერკინებას 4 გერმანელის სიცოცხლეც შეეწირა. საქართველოს თავისუფლებისათვის თავდადებული მებრძოლენი თბილისში, ავჭალის ქუჩის მახლობლად, გერმანელთა სასაფლაოზე მიაბარეს მიწას.

1 გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 1918 წ., 26 ივლისი.

2 გაზ. „ერთობა“, 1918 წ., 27 აგვისტო.

3 გაზ. „საქართველო“, 1918 წ., 30 მაისი.

4 გაზ. „სახალხო საქმე“, 1918 წ., 1 ნოემბერი.

გერმანელები ფაქტობრივად არ ჩარეულან დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის არც შექმნასა და არც მის შემდგომ საქმიანობაში. მათ საქართველო არ დაუპყრიათ, პირიქით - გადაარჩინეს იგი ოსმალთა მხრივ დარბევა-განადგურებისაგან და ქართველ ხალხს შესაძლებლობა მისცეს, აღედგინა 117 წლის წინ გაუქმებული ეროვნული სახელმწიფოებრიობა.

მიუხედავად ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ თანამედროვე რუსულ ისტორიოგრაფიაში საქართველო-გერმანიის ურთიერთობის შესახებ კვლავ დომინირებს საბჭოურ-კომუნისტური შეფასება, მეორდება თვალსაზრისი, რომ საქართველოში გაბატონებული იყო „გერმანული მხედრიონი და მისი ერთგული მოკავშირე გერმანელი კოლონისტები; რომ საქართველო გადაიქცა გერმანიის კოლონიად, სადაც პარპაშებდნენ გერმანელი სამხედრო მეთაურები, ადგილობრივი გერმანელი მრეწველები და მიწათმფლობელები.“¹

ცხადია, ეს ყველაფერი გაზვიადებულია. საქართველოში მყოფი გერმანიის სამხედრო კონტიგენტის ზოგიერთი ჯარისკაცის მოქმედებაში მართლაც გამოვლინდა ცალკეული ექსცესი, რაც ობიექტურ გარემოებებთან გამო ვერ იქნა აცილებული თავიდან.² ეს ამბავი უყურადღებოდ არ დარჩენია ქართულ პერიოდულ პრესას, მათ შორის ყველაზე კრიტიკული ოფიციალური - გაზეთი „ერთობა“ იყო.

გაზეთის მიხედვით, „გერმანიისაგან მოელოდა ხალხი უკრაინის პურს, შავ ზღვაზე მიმოსვლის გახსნას, ეკონომიკურ შეღავათს, რომელიც დღევანდელ კარჩაკეტილობიდან გამოგვიყვანდა. ...ამის ნაცვლად გერმანია აქ თვით ყიდულობს პურს, ე. ი. იმ სურსათს ხარჯავს, ამცირებს, რომელიც თავისთავად ადგილობრივ მცხოვრებთა გამოსაკვებადაც არ კმარა.“ „ერთობა“ ამხელდა გერმანელ ჯარისკაცთა ქცევაში გამოვლენილ ნეგატიურ ფაქტებსაც, განსაკუთრებით იმ ნაწილების მხრიდან, რომლებიც გერმანელი კოლონისტებით დასახლებულ სოფლებში იყვნენ დაბანაკებული. წერდა: „ის კი არ არის გასაკვირი, რომ

1 Агасиев И. К. Прогерманская политика Грузии в 1918 году: социально-экономические и политические последствия. Вестник Северо-Осетинского государственного университета имени Коста Левановича Хетагурова, 2010, № 2, ст. 37-42. http://elibrary.ru/query_results.asp.

2 დღვილავა დ., საქართველო-გერმანიის ურთიერთობა 1918-1921 წ.წ., საკანდიდატო დისერტაცია, თბ., 1997 (ხელნაწერის უფლებით), გვ. 95-99.

გერმანელები იცავენ კოლონისტებს, ხალხის უკმაყოფილებას ბადებს ის გარემოება, რომ ხშირად ეს ჯარი ერევა ნემეც კოლონისტთა და მეზობელ სოფლების ურთიერთობაში, თავისი ძალით ასამართლებს ამათ, არბევს ქართველ, სომხურ ან თათრულ სოფლებს კოლონისტების სასარგებლოთ, თვით ასამართლებს და ახდევინებს მათ ჯარიმას.“ ხსენებული პუბლიკაციის ავტორს არ ლაღატობდა ობიექტურობის გრძნობა და დასძენდა: „ის ელემენტები, რომლებიც ასეთ საქციელს იდენენ, ... ჩვენი ღრმა რწმენით, გამონაკლისს შეადგენენ“ და რომ, „გერმანიის მისიამ პირნათლად შეასრულა თავის დაპირებანი: არათუ ოსმალეთი ჩამოგვაშორა, ჩვენი დამოუკიდებლობის ცნობაშიც ხელი შეგვიწყო.“ „გერმანიის შემოსვლით მოტანილ დადებით შედეგებს ოდნავათაც ვერ შეასუსტებს ზემოთ ჩამოთვლილი უარყოფითი მოქმედებანი ზოგიერი ელემენტებისა.“¹

აქვე უნდა ითქვას, რომ გაჭიანურებული ომის მიერ გერმანიის ჯარების დისციპლინასა და მორალზე დაჩნეული უარყოფით კვალის შესახებ თავის მოგონებებში საუბრობს საქართველოში გერმანიის სამხედრო-პოლიტიკური მისიის ხელმძღვანელი გენერალი ფრიდრიხ კრეს ფონ კრესენშტაინი.

მემუარისტის სიტყვით, საქართველოში შემოსულ ზოგიერთ სამხედრო შენაერთში, კერძოდ ბავარიის მსუბუქ კავალერიაში, პრუსიის მოიერიშეთა ბატალიონში, დისციპლინა მოიკოჭლებდა და რომ ეს უკანასკნელი ნაწილი „თავისი გადაჭარბებული უხეშობით და თავზეხელაღებული საქციელით“ გამოირჩეოდა. ფონ კრესის ინსტრუქციებისა და ბრძანებების მიუხედავად, „ოფიცრებმა სასიკვდილო განაჩენები გამოიტანეს და აღასრულეს, კონტრიბუციები დაანესეს და საცხოვრებლები გადაწვეს, ცალკეული სოფლებიდან საქონელი გამორეკეს და სხვა ამგვარი.“² პერიოდული პრესის ცნობით, იყო ასეთი ფაქტიც: ერთ საღამოს ორმა გერმანელმა ჯარისკაცმა, თბილისში, შეურაცხყოფა მიაყენა რამდენიმე ადგილობრივ ქალბატონს. ჯარისკაცები სასწრაფოდ დააპატიმრეს.³

1 გაზ. „ერთობა“, 1918 წ., 25 სექტემბერი.

2 ბარონი ფრიდრიხ კრეს ფონ კრესენშტაინი, ჩემი მისია კავკასიაში, გერმანულიდან თარგმნა, ისტორიული ნარკვევი და კომენტარები დაურთო ნოდარ მუშკუდიანმა, ქუთაისი, 2002, გვ. 114; 121.

3 გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა“, 1918 წ., 3 ოქტომბერი.

ამ ამბების მომსწრე და თვითმხილველი ადამიანები, როგორც ხელისუფლების, ისე ოპოზიციის წიაღიდან, სალად აფასებდნენ სინამდვილეს. მეტი სიცხადისათვის, დავიმონუმებ სხვადასხვა გამოცემას, რომლებიც იმდროინდელი ქართული პოლიტიკური სპექტრის თვლსაზრისს ასახავს.

„გერმანელების აქ ყოფნის დროს ქართველი ხალხის საქმიანობას... ღრმა რწმენის მადლი ეტყობოდა... სხვები რომ პატივს გვცემდნენ, - ჩვენც ვიმსჭვალეობდით საკუთარის პატივისცემით. გერმანია თავის საქციელით აქ ყველას აჩვენებდა, რომ სახელმწიფოში იმყოფებოდა. ჩვენი ხალხიც იზრდებოდა ამ საჭირო გრძნობასა და შეგრძნებაში“ - წერდა ნაციონალისტთა გაზეთი „სალი კლდე“.¹

ფედერალისტური „სახალხო საქმე“ მიუთითებდა: „გერმანიის დახმარებას არასოდეს გადაუბიჯებია მეგობრული ურთიერთობის საზღვრებიდან. გერმანელების საქართველოში ყოფნა... სხვა უდიდეს მნიშვნელობასაც შეიცავდა: საერთო რღვევისა და გახრწნის დროს დისციპლინის და უაღრესად თავაზიანი ხალხის მეზობლობას უცილობელი კულტურული მნიშვნელობა ჰქონდა აღმშენებლობით პროცესში მყოფ სახელმწიფოსათვის.“²

იგივე აზრისა იყო სოციალ-დემოკრატიული „ბორბაც“. ერთ-ერთ მონინავეში გაზეთი აღნიშნავდა: „გერმანიის ჯარები ჩვენს ქვეყანაში მოვიდნენ საქართველოს დემოკრატიის ძახილზე. მოვიდნენ ისინი ორი ვალდებულებით: დაეცვათ მტრის შემოსევისაგან საქართველოს რესპუბლიკა და არ გარეულიყვნენ მის შინაურ საქმეში. ...ქართველი ხალხი დაამონუმებს, რომ გერმანიამ აასრულა პატარა საქართველოს მიმართ დაკისრებული ვალდებულებანი და მისი ისტორიის განწირვის ჟამს იხსნა იგი დაღუპვისა და ოსმალეთის მონობისაგან.“³

„ქართველობა ვერ დაივიწყებს ჩვენში მყოფ გერმანელ სარდლობასა და საზოგადოდ ჯარის მოღვაწეობას. გერმანელებმა ისეთ ამაგი დასდეს ქართველ ერს, რომელიც არ წარიხორცება მის გულიდან არასოდეს და შთამომავლობას გადაეცემა, ვითარცა სამაგალითო ნიმუში პატიოსნებისა და გულწრფელობისა“ - ხაზს უსვამდა ეროვნულ-დემოკ-

1 გაზ. „სალი კლდე“, 1919 წ., 19 მაისი.

2 გაზ. „სახალხო საქმე“, 1918 წ., 26 ოქტომბერი.

3 გაზ. „საქართველო“, 1918 წ., 29 ოქტომბერი.

რატიული გაზეთი „საქართველო.“¹

„პირდაპირი პოლიტიკა, აშკარად მიცემული სიტყვა და ენერგიული დაცვა თავისი სიტყვის, გახდა საფუძველი იმისა, რომ მთელი თავისი აქ ყოფნის დროს გერმანიის სახელმწიფოებრივი ძალა არ გამხდარა სამარედ, არამედ შეიქმნა აკვნად ჩვენი დამოუკიდებლობისა“ - შენიშნავდა თვალსაჩინო სოციალ-დემოკრატი რაჟდენ არსენიძე.

ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ლიდერის სპირიდონ კედიას სიტყვით: „საქართველოს ისტორიაში უძვირფასეს მომენტად დარჩება ის, რომ ამ დიდ საქმეში (დამოუკიდებლობის მოპოვებაში, - ო. ჯ.) გვშველოდა გერმანიის ძალა. მისი დახმარებით და მეგობრული ხელის გამოწვევით შიგნით და გარეთ დავდექით მტკიცეთ და ჩვენი ძალა და სხეული თანდათან მაგრდება.“²

სოციალისტ-ფედერალისტური პარტიის ცნობილი პუბლიცისტი არჩილ ჯაჯანაშვილი წერდა: „საქართველოს სოციალ-დემოკრატია თავის მემორანდუმში, რომლითაც ინტერნაციონალის ბიუროს მიმართა, აღნიშნავს, რომ გერმანიამ კეთილსინდისიერად შეასრულა მიღებული ვალდებულება და თავისი ძლიერება საქართველოს საწინააღმდეგოდ არ გამოიყენაო. ჩვენ თამამათ შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ ეს არის აზრი არა მარტო სოციალ-დემოკრატიისა, არამედ მთელი ქართველი ხალხისა.“ ა. ჯაჯანაშვილისავე მოწმობით, საქართველოს მთავრობას არც ერთი გერმანელი ჯარისკაცი არ გამოუყენებია სახელმწიფოებრიობის განსამტკიცებლად. „საქართველოში არც ერთი გერმანული ტყვია არ გასროლილა წესიერების დასამყარებლად.“³

ახლა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარეს მოვუსმინოთ: „გერმანიის ძველი რეჟიმის ჯარები აქ მოგვეპყრნენ სათუთად და ოდნავად არ შელახეს ჩვენი ერის სუვერენობა“ - აცხადებდა ნოე ჟორდანიას საქართველოს პარლამენტის სხდომაზე,⁴ მას შემდეგ, რაც ვილჰელმ II-ის მმართველობა დაემხო და გერმანელე-

1 გაზ. „საქართველო“, 1920 წ., 7 ნოემბერი.

2 საქართველოს პარლამენტი, 1918 წ. 26 ოქტომბრის სხდომის სტენოგრაფიული ანგარიში, გვ. 16.

3 გაზ. „სახალხო საქმე“, 1918 წ., 1 დეკემბერი.

4 საქართველოს ეროვნული არქივი, საისტორიო ცენტრალური არქივი, ფონდი 1836, ანან. 1, საქ. #72, ფურც. 2.

ბი იძულებულნი გახდნენ დაეტოვებინათ ჩვენი ქვეყანა. იგივე აზრი ნ. ჟორდანიას გამეორებული აქვს თავის მოგონებებშიც. მისი სიტყვით: „საქართველოს სუვერენობის ცნობისა და შინაურ საქმეებში ჩაურევლობის მაგალითი მოგვცა გერმანიის ჯარების სარდლობამ. „ჩვენ სოციალისტები და დემოკრატები, ისინი მონარქისტები, აზნაურები, განსხვავება პოლიტიკური და იდეოლოგიური იყო დიდი. მიუხედავად ამისა, ჩვენი ურთიერთშორის დამოკიდებულება იყო ლოიალური, მეგობრული, გულწრფელი.“¹

1920 წელს თბილისში გამოცემულ ნაშრომში - „პატარა წიგნი თანამედროვე საქართველოზე“, ვკითხულობთ: „გერმანია არ ჩარეულა ჩვენს შინაურ საქმეებში და თვისი დაპირებაც ბოლომდის კეთილშობილურად შეასრულა. გერმანიამ იხსნა ჩვენი ხალხი ფიზიკური განადგურებისაგან და ეს უტყუარი ამბავი გადაეცემა ჩვენ შვილიშვილებს.“²

ნიშანდობლივია, რომ ეს გულწრფელი სიტყვები საქართველოში დიდი ბრიტანეთის სამხედრო ნაწილების ყოფნის ჟამს გამოითქმებოდა, როდესაც ამ ჯარების სარდლობას მართლაც ჰქონდა გავლენა დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელისუფლებაზე და გერმანიისადმი მადლიერების საჯაროდ გამოხატვა საშიშიც კი იყო. ამიტომაც მათ მეტი დამაჯერებლობა აქვთ და უფრო სარწმუნოა. ასეთივე დამაჯერებელია 1918 წლის შემოდგომაზე ქართველი სოციალ-დემოკრატების მიერ საერთაშორისო სოციალისტური ბიუროსადმი გაგზავნილი წერილი, რომელშიც ხაზგასმულია: „ღირსების საკითხად და ჩვენს ვალად მიგვაჩნია, ინტერნაციონალის წინაშე დავადასტუროთ: საქართველოში გერმანიას არც ღალატითა და არც ძალადობით თავისი ღირსება არ შეურცხვენია, ჩვენი ნდობა თუ საკუთარი ძლევამოსილება ბოროტად არ გამოუყენებია.“³

შეიძლება დავიმონწიოთ უცხოელი ავტორებიც. მაგალითად, ამერიკელი ისტორიკოსის ფ. ქაზემზადეს მიხედვით, „მთლიანობაში, გერმანული ოკუპაცია საქართველოსთვის კეთილისმყოფელი გამოდგა.“⁴

1 ჟორდანია ნ., ჩემი წარსული, თბ., 1990, გვ. 91.

2 პატარა წიგნი თანამედროვე საქართველოზე, თბ., 1920, გვ. 59.

3 Газ, „Борьба“, 1918 г, 3 ноября.

4 ქაზემზადე ფ., ბრძოლა ამიერკავკასიისათვის 1917-1921, თბ., 2016, გვ. 203.

ბრიტანელი მკვლევარი ჯ. ბრინკლეიცი ადასტურებს, რომ ინგლისელე-ბის მოსვლამდე საქართველო წარმატებით ატარებდა თავის დამოუკი-დებლობას.¹

აქვე საჭიროდ მიმაჩნია, მოვიხმო კიდევ ერთი საგულისხმო ფაქტიც: მსოფლიო ომში კაიზერისა და ცენტრალურ სახელმწიფოთა მარცხმა გერმანია იძულებული გახადა თავისი შენაერთები საქართველოდან გაეყვანა. მოკავშირეთა უმაღლესი საბჭოს გადანყვეტილებით, 1918 წლის დეკემბრიდან ჩვენში დიდი ბრიტანეთის არმიის პოლკები განლაგდნენ. ეს უკანასკნელნი ცდილობდნენ ხელი შეეშალათ გერმანელებისათვის, დაბრუნებულიყვნენ სამშობლოში. ქართველობამ ყველაფერი გააკეთა, რომ თავისი მოამაგე გერმანიის მხედრობას უვნებლად დაეტოვებინა რესპუბლიკის ფარგლები. საქართველოს მთავრობის ნევრებმა რკინიგზის სადგურზე, დიდძალი ხალხის თანდასწრებით, ღირსეულად გააცილეს თბილისიდან მიმავალი გერმანელი ეშელონები, რომლებსაც სამხედრო სამინისტრომ ქუთაისში გამოსათხოვარი ბანკეტიც გაუმართა. აღსანიშნავია, რომ, განსაკუთრებული მადლიერების ნიშნად, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის დაცვაში შეტანილი წვლილისათვის გერმანელი ჯარისკაცები და ოფიცრები თამარ მეფის ორდენებით იქნენ დაჯილდოებულნი.² ოკუპანტსა და დამპყრობლებს ასე არ აცილებენ.

ცნობილი ქართველი ემიგრანტი პოლიტიკოსის, ჟურნალისტისა და მკვლევრის ვიქტორ ნოზაძის სიტყვით: „საქართველოდან მეგობარი გერმანიის ჯარის წასვლა დიდი უბედურება იყო ქართველი ერისათვის, რომელსაც გულითადი მფარველი აკლდებოდა.“³

დიდი მტკიცება არ სჭირდება იმ ფაქტს, რომ გერმანია საქართველოში არც მთლად უანგაროდ მოქმედებდა და მას აქ საფუძვლიანი სტრატეგიული, ეკონომიკური თუ პოლიტიკური ინტერესები ამოძრავებდა.

მაგრამ მთავარი ის იყო, რომ ეს ინტერესები არ ლახავდა საქართველოს სუვერენიტეტს და ნაკლებ ეწინააღმდეგებოდა მის ეროვნულ მისწრაფებებს; გერმანია ქართულ სახელმწიფოს თავის არა სატელიტად, არამედ პარტნიორად მიიჩნევდა, რომელთანაც თანამშრომლობა

1 ათანელაშვილი ა., სისხლიანი გაკვეთილები, თბ., 1999, გვ. 31.

2 ჯავახიშვილი ნ., ქართული ფალერისტიკა, თბ., 1995, გვ. 35.

3 ჟურნ. „ქართველი ერი“, 1944, მაისი, # 8/9, გვ. 4-5.

ორივე ქვეყნისათვის მისაღებ და ხელსაყრელ პრინციპს ეფუძნებოდა. ეს კარგად ჩანს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ფინანსთა და ვაჭრობა-მრეწველობის მინისტრის კონსტანტინე კანდელაკის წიგნიდან, რომელიც ემიგრაციაში - საფრანგეთში დაინერა და ავტორს გერმანიისადმი ტენდენციურ დამოკიდებულებას არავინ ავალდებულებდა. კ. კანდელაკის სიტყვით: „თუ გერმანელებმა ჩვენში შემოსვლით და აქ ყოფნით იმ დროს რითიმე ისარგებლეს, სამართლიანობა მოითხოვს ითქვას, რომ ყველაფრის ანგარიში რიგიანად გაასწორეს.“¹

აქვე ერთი საგულისხმო ფაქტიც: გერმანელების საქართველოში ყოფნის პერიოდში მოქმედებდა შეთანხმება, რომლის მიხედვით, დაწესებული იყო ადგილობრივი ფულის ერთეულის - ბონისა და გერმანული მარკის გაცვლითი კურსი თანაფარდობით: 1 მარკა უდრის 1 მანეთსა და 25 კაპიკს. ქართული პრესის თანახმად, ამ კურსით მარკის შექენა შეეძლო, როგორც მთავრობას, ისე კერძო პირებს და ბონის ინფლაციას არ უმოქმედია გაცვლით კურსზე.²

ძნელია გადაჭრით თქმა, როგორ განვითარდებოდა და რა კონკრეტულ სახეს მიიღებდა გერმანია-საქართველოს ურთიერთდამოკიდებულება იგი რომ ხანგრძლივად გაგრძელებულიყო.³ იმ 6-7 თვის განმავლობაში კი, რასაც ამ ურთიერთობის ისტორია მოითვლის, ეს იყო ორ სახელმწიფოს შორის კეთილგანწყობის, ურთიერთსარგებლიანობაზე დამყარებული საქმიანი თანამშრომლობისა და პარტნიორული ურთიერთობის შთამბეჭდავი მაგალითი.

1 კანდელაკი კ., საქართველოს ეროვნული მეურნეობა, წგნ. მეორე, პარიზი, 1960, გვ. 184-185.

2 გაზ. „სახალხო საქმე“, 1919 წ., 5 ივლისი.

3 მოგვიანებით, 1922 წ. ნოემბერში, მას შემდეგ, რაც რაპალოს ხელშეკრულების განსაზღვრებად გერმანიასა და საბჭოთა რუსეთს შორის დამატებითი ხელშეკრულება გაფორმდა, ბერლინმა ხელი აიღო საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ცნობაზე. ამ ფაქტის გამო ს. კედია შენიშნავდა: „პირველად მოგვშორდა ის, ვინც პირველად ჩვენთან მოვიდა და გვცნო. ეს იყო გერმანია. ...ცხადია, გერმანიას ეს უკარნახა მისმა ეროვნულმა ინტერესმა. ერთი დეტალი: ჩვენთან მოვიდა მონარქიული გერმანია და ჩვენზე ხელი აიღო დემოკრატიულ-რესპუბლიკანურმა გერმანიამ. მაგრამ ამ საკითხში ამ ორი გერმანიის სხვა და სხვაობას არსებითი მნიშვნელობა არ უნდა მიეცეს.“ იხ. გაზ. „საქართველოს გუშაგი“, 1933, პარიზი, #3, თებერვალი.